

***Javaslat a
„SZÉKELYKAPUK”
Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételéhez***

Készítette:

Szőcsné Dr. Gazda Enikő

Gazda Enikő

Sepsiszentgyörgy
2021

*Javaslat a
„SZÉKELYKAPUK”
Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételéhez*

Készítette:

Szőcsné Dr. Gazda Enikő

.....

Sepsiszentgyörgy
2021

I.

A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:
Szőcsné Dr. Gazda Enikő
2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:
Név: **Szőcsné Dr. Gazda Enikő**
Levelezési cím: **520055 – Sepsiszentgyörgy, Kós Károly u. 10. (Székely Nemzeti Múzeum)**
Telefonszám: **004 0746 656 758**
E-mail cím: **gazdaeniko@gmail.com**

II.

A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése: **SZÉKELYKAPUK**
2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása:¹

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☒ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus és vendéglátás	
3. A nemzeti érték a magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó érték:
 - igen
amely nemzetiség:²
 - **nem**
4. A nemzeti értéket tartalmazó értéktár megnevezése és a felvétel dátuma:
 - Kovászna Megyei Értéktár – 2019
 - Erdélyi Értéktár – 2019
 - Magyar Értéktár – 2021. június 22.
5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása, a megjelölt szakterületi kategória indokolása (amennyiben nemzetiséghez kapcsolódó érték, a nemzetiségi vonatkozások, a nemzetiséghez való kötődés bemutatása):

Székelyföld nagy múltra visszatekintő, hagyományos, Hungaricum-jellegű kaputípusa a **székelykapu**.

A jellegzetes ácstechnikával készült *kötött, fedeles nagykapu-típus* a középkori város-, vár- és udvarházkapukból alakult ki, ezt a geneológiát az 1400-as évek végétől megszokszorozódó képi ábrázolásokból jól le lehet vezetni (pl. az 1493-as Schedel Világkrónika metszetei). E nagykapu-típus mind szerkezete, mind mérete alapján szervesen

¹ Egy szakterületenkénti kategória megjelölése lehetséges.

² Kérjük, jelölje és nevezze meg, amennyiben magyarországi együtt élő népekhez, az államalkotó tényezőként elismert nemzetiségekhez kapcsolódó az érték.

beilleszkedett az erődített kő- vagy téglafalba, mindig kemény fából készült, és védelmi funkciókkal rendelkezett. Nagy mérete lehetővé tette, hogy teherrel ellátott szekerek is átférjenek alatta. Már korai ábrázolásain is követhető a három oszlopos tagolás, a hónaljötéses szerkezeti erősítés, a gyalogosok számára kiképezett külön kiskapus bejárat, valamint az egész szerkezetet átkötő és védő, konzolokon nyugvó fődélszerkezet. Ez az ácstechnika és szerkesztésmód az erődítési funkciók miatt a legpraktikusabb megoldás volt, éppen ennek köszönhetően tudta több évszázadon át uralni Európa vár- és városi építészetét. E középkorban általánosan elterjedt ácsolt kötött nagykapu-típus a 18. századra Nyugat-Európa területén visszaszorult, csupán szórványosan maradtak fenn példái – az erdélyi magyarságon kívül főként a német városépítészetben és Máramaros vidékének kisarchitektúrájában.

A 17. századtól Székelyföldön e kaputípus kulturális-esztétikai különfejlődésének lehetünk a tanúi. Bizonyára a török és tatár betöréseknek és a székelyek kollektív nemesi státuszának egyaránt szerepe lehetett abban, hogy Székelyföldön e kaputípus tömegesen elterjedt. Míg az Európa egészére jellemző masszív kapukon nem alkalmaztak különleges faragási módokat, a székelyföldi kaputípus egyre élesebben elkülönült faragott díszítményeivel és a kiskapu fölötti úgynevezett *kaputükör* igényes dekorálásával a más vidékek kötött nagykapuitól, Székelyföld igazi látványosságává, kulturális relikviájává vált.

A 18. század végét, 19. századot ismertető leírások szerint ekkor már nyugati utazók csodálkoztak rá a székely falvakat uraló monumentális nagykapukra. Kőváry László anekdota-szerű története szerint II. József, a „kalapos király” székelyföldi útja során felfigyelt e különleges kapukra, és kíséretitől megkérdezte, uralkodó-társa lakik-e e kapu mögött? (Kőváry 1860, 7.) Az eddigi kutatások alapján a székelykapuk első (nem leltárban megjelenő) leírása August de Gérando francia útleírásában olvasható. Gérando az 1840-es évekbeli székelyföldi útja során a kapuknak nem annyira esztétikus, mint inkább melankolikus hangulatára csodálkozott rá (Gérando 1850, II, 175-176). A táji variánsokra is felfigyelő komplexebb leírásokra Orbán Balázs A Székelyföld leírása... c. munkájában bukkanunk rá (1868).

A leírások és képi ábrázolások mellett mai napig fennmaradt kapurésszekkel, vagy épségben fennmaradt korai kapukkal kísérhetjük nyomon a székelykapuk formai variánsait. A legkorábbi székelykapu-részeket – a mikházi ferences kolostor Kájoni János által 1673-ban emeltetett példányának darabjait – a budapesti Néprajzi Múzeum őrzi.

A napjainkig fennálló, múzeumokban és terepen megismerhető legrégebb székelykapuk 1825-ig a következők:

- 1733, Dálnok – Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy (1. kép)
- 1761, Páva (ma Zabola) – Haszmann Pál Múzeum, Csernáton (2. kép)
- 1767, Pottyond – Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy (3. kép)
- 1775, Csíkszentgyörgy 206-os házszám, Tekse Márton tulajdona (4. kép)
- 1778, Kézdimartonfalva – Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy (5–6. kép)
- 1799, Csíkszépvíz, Templom u. 109, Deák Levente tulajdona (7. kép)
- 1800, Torja – Haszmann Pál Múzeum, Csernáton (18. kép)
- 1806, Kotormány 479-es házszám, Takács László tulajdona (8. kép)
- 1809, Oklánd 85-ös házszám, unitárius egyház tulajdona
- 1813, Menaság 380-as házszám, Mihály Lajos tulajdona (9. kép)
- 1813, Csíkjenőfalva – Csíki Székely Múzeum (10. kép)
- 1814, Csíkszentgyörgy 42-es házszám, Vákár Katalin tulajdona (10. kép)
- 1815, Csíkszentmárton 294-es házszám, római katolikus plébánia tulajdona (11. kép)
- 1815, Vacsárcsi 173-as szám, Mezei Zsolt tulajdona (12. kép)

- 1816, Felsőcsernáton 920-as szám, Pakó János tulajdona, CV-II-m-B-13181 szám alatt nyilvántartott műemlék (13. kép)
- 1823, Homoródalmás – Csíki Székely Múzeum (14. kép)
- 1824, Csíkszentgyörgy 130-as szám, polgármesteri hivatal tulajdona, HR-II-m-B-12790 szám alatt nyilvántartott műemlék (15. kép)

Már e legkorábbi kapukon feltűnik a szerkezetbeli egységesség. A három magas kapuláb közül kettő közelebb van egymáshoz, a harmadik távolabb. A három lábat felülről egy főgerenda fogja át, a lábak és a főgerenda közötti részt becsapolt ún. hónaljkötésekkel rögzítik. E hónaljkötések enyhén íveltek, így a kapu nyílói fölötti rész félköríves formájú. A főgerendára vagy a kapuk íveibe kerül a felirat, amely (régebben főként a csíki térségben) verses jókívánságokat, valamint az építtetők nevét, a kapu állításának az évét tartalmazza. A kapu szerkezetét felülről zsindelefödéses tető védi az esőtől. Némely esetben a zsindelefödés alatt lyuggatott deszkából kialakított galambbúg foglal helyet. A kapuk verses rigmusaiból idézzünk néhányat: „Uristen seélj meg kimenetelemben, vezérelj és álgj meg bejövetelemben” (Bánkfalva, 1841); „Ha jó szived s neved belől úgy van heljed, de ha a nints benned heljed kívül leljed” (Bánkfalva 1836) „Áldás a bejövőre, béke a kimenőre” (Zetelaka 1865).

A Székelyföld kapudíszítési stílusa nem egységes. **Háromszéken** a kapuk nagyon nagy méretűek, faragásuk erőteljesen plasztikus. Gyakori elem az ácsolt körökből álló kaputükrök – hat vagy négy ácsolt körrel. A legkorábbi mikházi darabbal rokonítja a klasszikus háromszéki kapukat a dekoratív nagy fejű faszegek használata, ezeknek pusztán díszítő funkciójuk volt (Dálnok 1733, Bodok 1934). **Udvarhelyszéken** két stílus élt párhuzamosan. Egyrészt ez a hazája a kidomborodó, orsóalakú oszlopmintával dekorált lábú kapuknak. Másrészt Udvarhelyszék a többszínű kapuk klasszikus övezete, ezek a színezett kapuk dús, de sekély faragásúak. Mind Háromszéken, mind Udvarhelyszéken gyakori az indadíszes faragás, Udvarhelyszéken többnyire két inda kanyarog szimmetrikusan, ezzel szemben Háromszéken csak egy. **Alcsíkon** a korai kapuk a háromszéki domború faragással mutatnak rokonságot, az 1840-es évektől sekélyebb faragású, festett virágtőves, valamint lóherefüzéses faragványok váltak Alcsíkon is általánossá. **Felcsíkon és Gyergyóban** leginkább fenyőből készítették a kapukat. Mivel a fenyő nehezen faragható (szálkás) fafajta, így ebben az övezetben ritkán készült faragott lábú kapu, és leginkább a deszkakivágásos kaputükrű példányokat részesítették előnyben. **Marosszéken** leginkább a kiskapuk (gyalogkapuk) állításának volt jelentősebb hagyománya, ez a típus napjainkban általánosabb, kedveltebb.

Bár a néprajzi szakirodalom inkább csak a kötött nagykapukat tekinti a hagyományos értelemben székelykapuknak, igazából a kisebb méretű, hasonló ácsszerkezeti megoldásokat kamatoztató **gyalogkapuk** is szerves részei voltak Székelyföld népi kisépítészetének. Egyes szerzők szerint a nagykapukat a nemesek és lovas székelyek, a kiskapukat a gyalog katona rendben élők használták, innen eredhet *gyalogkapu* elnevezésük. A néprajzi értékelés elmaradása ellenére érdemes e gyalogkapukat is székelykapuknak tekinteni. A székelykapu típusból való tudatos kirekesztésük valószínűleg azzal magyarázható, hogy a gyalogkapuk tágabb övezetben elterjedtek, mint a födeles nagykapuk, ezekből Kalotaszegen is sokat állítottak. A régi cinteremkapuk között viszont egészen korai, 17. századi gyalogkapukat is ismerünk.

Érdemes kiemelten is foglalkoznunk a székelykapuk **faragott díszítményeivel**. A faragott palmetták, indák, virágdíszek, madaras kompozíciók között a népiesült reneszánsz ornamentika elokvens példái láthatók. Az 1896-os millenniumi ünnepségeket követően magyar címerábrázolások terjedtek el a kaputükrökön is. Bár a fennmaradt székelykapuinkon igen ritka az állat- vagy emberábrázolás (dálnoki 1751-es, valamint kézdimartonfalvi 1761-es kapuk, mindkettő a Székely Nemzeti Múzeumban), nagy valószínűséggel ez is régen sokkal gyakoribb lehetett. Erre utalnak a Milleker Rezső

Debrecenben megőrzött fotói, valamint az Atyhán fennmaradt gyalogkapuk faragványai.

A kapuk ács- és **faragómestereinek nevei** meglehetősen ritkán ismertek. A korai, 18. század eleji dálnoki kapuk faragómestere Molnár Mihály volt. Udvarhelyszéken három, normateremtő kapufaragó mestert tartunk nyilván, akiknek tevékenysége jelentősen befolyásolta a helyi stílus kialakítását: Kovács Péter és Kovács Benedek kadicfalvi, valamint Dávid Mózes fenyédi mester nevét emelnénk ki. Háromszéken a 20. század folyamán is erős stílus-teremtő egyéniségeket tartunk nyilván: gondoljunk elsősorban a Haszmann családra (id. és ifj. Haszmann Pál, valamint Haszmann József), vagy a Sepsikőröspatak környékének kapufaragását megreformáló, a színes kapukat terjesztő Bálint Andrásra.

Bár a székelykapuk faragása napjainkban is folytatódik, ugyanakkor párhuzamosan érzékelhető a régibb kapuállomány gyors léptékű fogyása.

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

Annak ellenére, hogy az Erdélyi Értéktárba és a magyar értéktárba már megtörtént a székelykapuk felterjesztése, a székelykapu nem pusztán egy kis közösség kulturális relikviája, hanem az összmagyar közösség által számon tartott, tudatosan kiépített és napjainkig fenntartott kisépítészeti csodája, sajátos identitásszimbóluma, éppen ezért motivált lenne, hogy a Hungarikumok körébe is bekerüljön. E kapuk nyilvántartása, turisztikai hasznosítása és kultúrpolitikai óvása igen-igen fontos feladatkör. Bár napjainkban még 500 körüli igényesen kivitelezett székelykapu található Székelyföld területén, a régi kapuállomány fogyása nagyon gyors léptékű. Néhai Kovács Piroska, aki Europa Nostra díjat nyert a kapumentő tevékenységéért, csupán Udvarhelyszékre korlátozva is kimutatta, hogy halála előtt szűk tíz esztendő alatt kilenc értékes kapu tűnt el. A kapuk legnagyobb része nem szerepel a hivatalos műemléki nyilvántartásban, és legtöbb helyen helyi védelmet sem sikerült az önkormányzatoknak kialakítania. Roppant drasztikus volt például Háromszéken a régi kapuállomány felszámolódása, itt napjainkra csupán néhány darab 1940 előtti kapu maradt fenn múzeumon kívüli környezetben.

Ezt a folyamatot csupán úgy lehet mérsékelni, ha minden létező eszközzel tudatosítja a kultúrpolitika e kapuállomány értékét, az egész magyarságot jellemző Hungarikum-voltát.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

KÖNYVEK ÉS TANULMÁNYOK:

BALASSA M. Iván

2014 Dálnoki 18. századi galambbúgos kapuk. Acta Siculica 2012–2013, 599–624.

2016 Székelykapuk régen és ma. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy.

BARTA Károly, N.

1933 A kötött kapu faragása és állítása Bágyban. Néprajzi Értesítő XXV. 17-20.

BATA Tímea – TASNÁDI Zsuzsanna

2015 A székelykaputól a törülközőig. Szinte Gábor gyűjtései. Kiállítási vezető.

Néprajzi

Múzeum. Budapest

BÍRÓ Gábor

1992 Sóvidék népi építészte. A Magyar Népi Építészeti Archívum Kiadványai 5., Szentendre

CSERGŐ Bálint

- 1999 Az Udvarhely vidéki székelykapu. Pro-Print Könyvkiadó. Csíkszereda
DIMÉNY István Pál – HASZMANN Pál
- 1987 Pávai nagykapu. Megyei Tükör 1987. okt. 23.
FEJŐS Zoltán szerk.
- 2006 Huszka József, a rajzoló gyűjtő. Néprajzi Múzeum kiad., Budapest
FILEP Antal
- 1979 Fedeles kapu. Magyar Néprajzi Lexikon II. Budapest, 84-90.
FORRAI Ibolya
- 1988 A székely kapu. In: Balás Gábor (szerk.) A székely művelődés évszázadai.
Panoráma Kiadó. Budapest, 91-97.
- FURU Árpád
- 2011 Udvarhelyszék népi építészete. Gloria. Kolozsvár
- 2015 Hagyományos kapuk a Nyárádmentén. Jakab Albert Zsolt – Kinda István
szerk. Aranykapu. Tanulmányok Pozsony Ferenc tiszteletére. Kriza János Néprajzi
Társaság – Szabadtéri Néprajzi Múzeum – Székely Nemzeti Múzeum. Kolozsvár, 241-
260.
- 2017 Táji tagolódás Erdély népi építészetében. Exit, Kolozsvár. 235–245.
GAGYI József
- 2004 Örökített székelykapu. Környezetek, örökség, örökségesítés egy székelyföldi
faluban. Mentor Kiadó. Marosvásárhely
- GAZDA Enikő, Szőcsné
- 1999 Kötött nagykapuk a Székely Nemzeti Múzeumban. Háromszék, 1999. ápr. 10.
- 2008 -SZŐCS Imre A Fiság völgye régi kötött nagykapui. A Csíki Székely
Múzeum Évkönyve 2007-2008. 195-216.
- GAZDA József
- 1979 Kapuállítók. Korunk Évkönyv 1979. 189-201. Kolozsvár
- HAÁZ Ferenc
- 1942 Kapufaragás Fenyéden. In: Haáz Ferenc: Udvarhelyszéki famesterségek.
Kolozsvár, 49-61.
- HUSZKA József
- 1895 A székely ház. Pesti Könyvnyomda Részvénytársaság. Budapest
- KINDA István
- 2006 Székely falukapuk. Adatok és szempontok egy régi-új jelenség értelmezéséhez.
In: Gazda Klára – Tötszegi Tekla (szerk.): Tanulmányok Szentimrei Judit 85
születésnapjára. Kriza János Néprajzi Társaság Évkönyve 14. Kolozsvár, 272-287.
- 2007 „...tervezte a [...] polgármester...” Falukapuk Orbaiszéken. In: Kinda István –
Pozsony Ferenc (szerk.): Orbaiszék változó társadalma és kultúrája. Csángó Néprajzi
Múzeum Kiadványai 1. KJNT – Pro Museum Egyesület – KMKK, Sepsiszentgyörgy,
2007, 221–235.
- KÓSA László
- 1978 A székelykapu. In: Jávorka Kata – Küllős Imola – Tátrai Zsuzsanna (szerk.):
Kis magyar néprajz a rádióban. RTV – Minerva. Budapest, 160-162.
- KOVÁCS Piroska
- 2000 Székelykapuk Máréfalván. Mentor Kiadó. Marosvásárhely
- 2001 Fába rótt oklevelek. Műemlék székelykapuk Máréfalván. Csíkszereda
é.n. Elődeink hagyatéka. Udvarhelyszéki öreg székelykapuk katasztere 2001-2006.

CD. Hargita Megyei Kulturális Központ, Hn.
KÓVÁRI László

1860 A magyar családi és közéleti viseletek és szokások a nemzeti fejedelmek korából. Ráth Mór Pesten

KUNKIN Zsuzsanna, D.

2001 Hartmann Schedel Világkrónikája és Szabács viadala. Vajdasági Könyvtári Hírlevél

III. évfolyam, 9. szám - <http://www.kapocs.org/vkh09/06dkunki.htm>

KÚTVÖLGYI Mihály–PÉTERFY László

1987 Nyitott kapuk. A Maros, Nyárad és Kis-Küküllő vidékének faragott kiskapui. Fényképezte Kútvölgyi Mihály, az utószót írta Péterfy László. Európa Könyvkiadó. Budapest

LÁSZLÓ Ferenc

1978 A Székely Nemzeti Múzeum galambbúgos kapui. In: Uő.: Táj és tudomány. Válogatott írások. László Attila gondozásában és előszavával. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 174-177.

MALONYAY Dezső

1909 A magyar nép művészete. II. A székelyföldi, a csángó és a torockói magyar nép művészete. Franklin-Társulat Magyar Irod. Intézet és Könyvnyomda. Budapest.

NAGY Margit, B.

1970 A székelykapu eredete és múltja. In: Uő.: Reneszánsz és barokk Erdélyben. Kriterion Könyvkiadó. Bukarest, 73-84.

ORBÁN Balázs

1868-1873 Székelyföld leírása történelmi, régészeti, természetrajzi s népismeii szempontból. Ráth Mór bizománya. Pest.

POZSONY Ferenc

2008 Székelykapuk Kolozsváron? Acta Siculica 2008. 639-652.

2009 Székelykapuk szimbolikus mezőnyben. Vargyas Gábor szerk. Átjárók. A magyar néprajztól az európai etnológiáig és kulturális antropológiáig.. L'Harmattan – PTE Néprajz-Kutatói Antropológia Tanszék. 267-301.

SALLÓ István – KARDALUS János

1977 Porți și garduri în județul Harghita. Kapuk és kerítések Hargita megyében. Hargita megye Művelődési és Szocialista Nevelési Bizottsága Népi Alkotások és Művészeti Tömegmozgalom Megyei Irányító Központja. Miercurea-Ciuc - Csíkszereda

SARUDI SEBESTYÉN József

1989 A galambbúgos nagykapu. In: Olasz Ferenc: Székelykapuk. Budapest

1999 Fedett nagykapuk a Székelyföldön. In: Balassa M. Iván – Cseri Miklós (szerk.): Népi építészet Erdélyben. Szentendre, 343-352.

SEBESTYÉN Károly, Cs.

1923 A székelykapu földrajzi elterjedésének újabb adatai. Ethnographia XXXIV-XXXV. 40-42.

1939 A székelykapu pálmafája. Ethnographia L.296-299.

SZABÓ T. Attila

1977 A galambbúgos nagykapu az erdélyi régiségben. Ethnographia LXXXVIII. 2-3. 302

SZINTE Gábor

1909-1910 A kapu Székelyföldön. Néprajzi Értesítő X. 1. 40-55., 2. 97-101., 3-4. 167-178.; XI. 1-2. 27-31.

TEKSE Antal

2005 Csikszentmártoni székelykapuk. Művelődés LVIII. április.

VISKI Károly

1911 Adatok a székely építkezés ismeretéhez. Néprajzi Értesítő XII. 99-127.

1929 Adatok a székely kapu történetéhez. Néprajzi Értesítő XXI. 65-88.

HONLAPOK RÉGI SZÉKELYKAPU-FOTÓKKAL

<https://www.szn.ro/fototeka.php> (székelykapu keresőszó)

<http://www.kjnt.ro/fotoarchivum/> (székelykapu keresőszó)

<https://www.youtube.com/watch?v=njSYWHmRsD0>

<http://www.mestersegek.ro/filmtar/> (Fafaragás – Székelyföldi Népi Mesterségek)

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe: -

III.

MELLÉKLETEK

1. A Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételre javasolt kiemelkedő nemzeti érték fényképe vagy audiovizuális-dokumentációja
2. A Htv. 1. § (1) bekezdés c) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok
3. A javaslatban megadott adatok kezelésére, illetve a benyújtott teljes dokumentáció, - ideértve a csatolt dokumentumok, saját készítésű fényképek és filmek felhasználására is - vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat
4. A nem saját készítésű dokumentumok szerepeltetése esetén az adott dokumentum tulajdonosának hozzájáruló nyilatkozata a szabad felhasználásról

KÉPEK

I. A LEGRÉGIBB SZÉKELYKAPUK

1. Dálnok, 1733. Ma Székely Nemzeti Múzeum Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

2. Páva (ma Zabola), 1761. Haszmann Pál Múzeum, Csernáton. Fotó: Dimény-Haszmann Orsolya

3. Pottyond, 1767. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy. Fotó: Szócsné Gazda Enikő

4. Csíkszentgyörgy, 1775. Csíkszentgyörgy 206, Tekse Márton tulajdona. Fotó: Szócsné Gazda Enikő

5.

6. Kézdimartonfalvi kapu és emberábrázolásos részlete, 1778. Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

7. Csíkszépvíz 1799. Csíkszépvíz, Templom u. 109, Deák Levente tulajdona. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

8. Kotormány, 1806. Kotormány 479-es házszám, Takács László tulajdona. Fotó: Süveg Éva

9. Csíkmenaság, 1813, Csíkmenaság 380, Mihály Lajos tulajdona. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

10. Csíkjenőfalva, 1813 – Csíki Székely Múzeum tulajdona. Fotó: Málnási Levente.

11. Csíkszentmárton, 1815. Csíkszentmárton 294, római katolikus plébánia tulajdona. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

12. Vacsárcsi, 1815. Vacsárcsi 173, Mezei Zsolt tulajdona. Fotó: Mezei Zsolt.

13. Felsőcsernáton 1816. Felsőcsernáton 920-as házszám, Pakó János tulajdona, CV-II-m-B-13181 szám alatt nyilvántartott műemlék. Fotó: Szócsné Gazda Enikő

14. Homoródalmás 1823 – Csíki Székely Múzeum tulajdona. Fotó: Málnási Levente.

15. Gál Sándor 1848-as forradalmár csíkszentgyörgyi kapuja, 1824. Csíkszentgyörgy 130, Csíkszentgyörgy polgármesteri hivatalának tulajdona, HR-II-m-B-12790 szám alatt nyilvántartott műemlék. Fotó: Süveg Éva

A KAPUK TERÜLETENKÉNTI TÍPUSAI

I. HÁROMSZÉK

16. Futásfalva, 1833. Egyszerű, csupán deszkakivágással díszített kaputípus. Ma: Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy.

CV-II-m-B-13124. szám alatt nyilvántartott műemlék. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

17. Felsőcsernátoni visszafogottan díszített kapu. Haszmann Pál Múzeum, Csernáton. Fotó: Dimény-Haszmann Orsolya

18. Torja, 1800. Ácsolt kaputükrös nagykapu típusa. Haszmann Pál Múzeum, Csernáton.
Fotó: Dimény-Haszmann Orsolya

19. Csernátoni kapu, 1835. Haszmann Pál Múzeum, Csernáton. Fotó: Dimény-Haszmann Orsolya

20. Id. Haszmann Pál által faragott kapu, 1942. Felsőcsernáton Fotó: Dimény-Haszmann Orsolya

21. Bodoki kapu, 1934. Bodok 217. szám. Református egyház tulajdona. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

22. Bodoki székelykapu, 1940. Bodok 217. szám. Református egyház tulajdona. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

II. CSÍKI KAPUTÍPUSOK

23. Csíkbánkfalva, 1841. Csíkbánkfalva, 136-os házsám. Fotó: Szócs Imre

24. Csíkbánkfalvi 1860-as székelykapu faragványai. Csíkbánkfalva 172-es házsám, Koronka Árpád tulajdona. Fotó: Szócsné Gazda Enikő

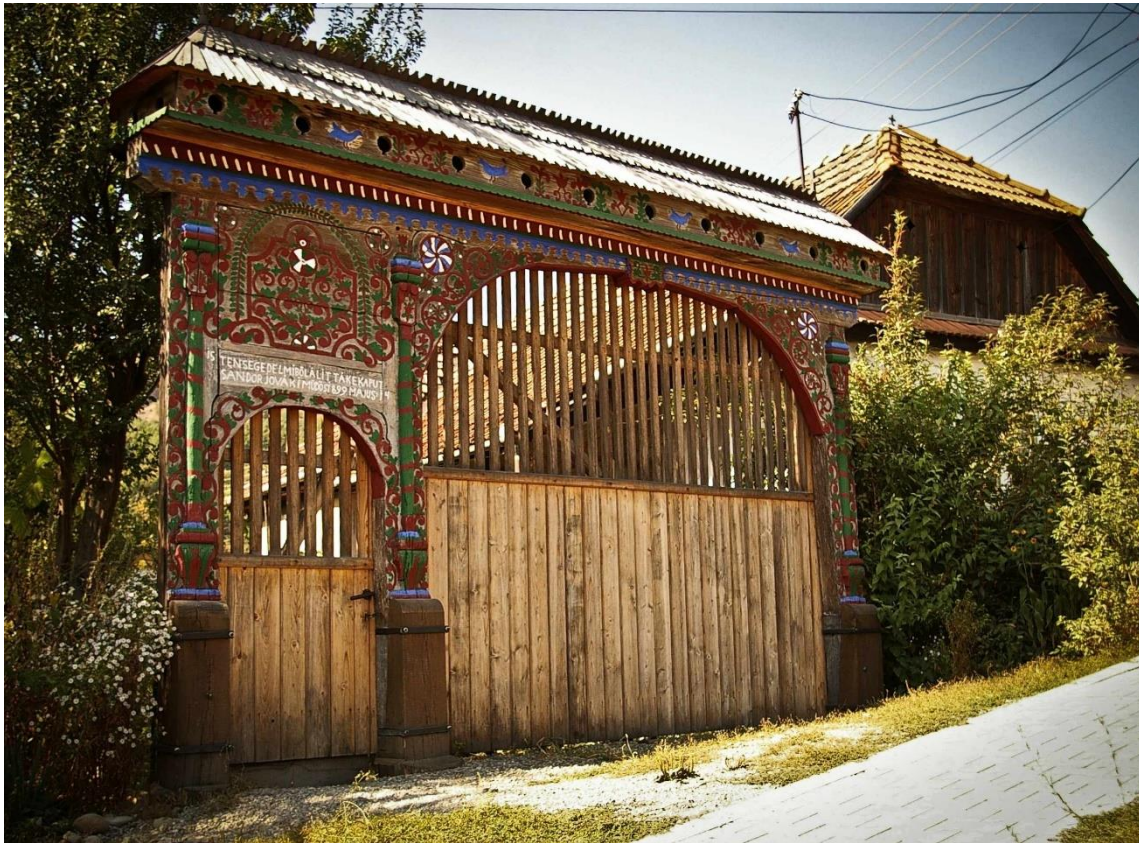

25. Csíkmnasági kapu, 19. század közepe. Csíkmnaság 417 szám, Adorján Imre tulajdona. Fotó: Süveg Éva.

26. Madéfalva, 20. század. Madéfalva 366-os házsám. Fotó: Süveg Éva.

III. UDVARHELYSZÉK

27. Fenyédi faragott, festett székelykapu, 1899. Fotó: Márton Ildikó

28. Festett oszlopos lábú székelykapu Bögözről, 1907. Fotó: Márton Ildikó

29. Máréfalvi kapu, 1898. Máréfalva 187 szám. Lukács Andrásné tulajdona. Fotó: Márton Ildikó

30. Máréfalvi kapu, 1835. Máréfalva 626 szám, Bánics Ernő tulajdona. Fotó: Kovács Piroska

31. Máréfalvi kapu kaputükre. Máréfalva 247 szám, Péter Dénes tulajdona. Fotó: Kovács Piroska

32. Zelelaki székykapu, 1875. Ma: Székely Nemzeti Múzeum, Sepsiszentgyörgy. Fotó: Szőcsné Gazda Enikő

III/3.

MELLÉKLET

A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

NYILATKOZAT

Alulírott **Málnási Levente**, néprajzkutató, muzeológus, a Csiki Székely Múzeum munkatársa, hozzájárulásomat adom, hogy a „*Székelykapu*” Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételi javaslatához csatolt saját készítésű fényképeimet a nevem feltüntetésével az Értéktár munkaközössége bármely értéktári reklámanyagban felhasználhassa.

Csikszereda,
2022. január 6.

Málnási Levente

III/2.

MELLÉKLET

A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Szakmai ajánlás

Alulírott Dimény-Haszmann Orsolya, a csernátoni Haszmann Pál Múzeum részlegvezető muzeológusa, a Kolozsvári Akadémiai Bizottság Néprajz és antropológia szakbizottságának tagja, örömmel értesültem a székelykapunak az Erdélyi Értéktárba való felvételéről.

Székelyföldön nagy hagyománya van a székelykapu-állításnak, a csernátoni múzeum skanzenjébe is sikerült betelepíteni pár jellegzetes, régi, kötött kaputípust, amelyek – több mint kétszáz éves múltjukból és művészi faragásukból adódóan – különleges muzeális értéknek számítanak. Ezeken az öreg székelykapukon kívül még számos szép darab megtekinthető a székelyföldi közgyűjteményekben.

Múzeumunk alapítója, Haszmann Pál falujárásokra vitte a fiait, hogy a legrégebbiről megőrződött székelykapukat vidékünkön megtekintsék, tartsák számon. Akkor még fényképezési lehetőség alig volt, ezért lemérte és lerajzolta azokat. Később fényképezték, néprajztudósokkal, többek között Vámszer Gézával is bejárták ezeket az emlékeket. Ez a tevékenység volt a háttere annak, hogy 1973-ban, a múzeummal egyidőben megalakult a Csernátoni Népfőiskola is, amelynek műhelyét székelykapuk százai hagyták el mindmáig. Fontos kiemelni, hogy erre a 21. században is igény van, jelképi értéke nem kopott meg. Számos jó faragómester folytatja a kapuácsolás és -faragás mesterségét vidékünkön is, élő hagyománya van ennek a mesterségnek. Megállapítható, hogy a székelykapuk behálózák Székelyföld településeit, nemzeti identitásunk egymásba kapcsolódó láncszemeiként.

A fentiekre alapozva javaslom a székelykapunak a Hungarikumok Gyűjteményébe való felvételét.

Csernáton,

2022. január 6.

Név

dr. Dimény-Haszmann Orsolya

.....

ROMÁNIAI MAGYAR
DEMOKRATA SZÖVETSÉG
MAROS MEGYEI SZERVEZET

Iktatószám: 1/06.01.2022

TÁMOGATÓ LEVÉL

Alulírott, Péter Ferenc, az RMDSZ Maros Megyei elnöke és a Maros Megyei Tanács elnöke, támogatom a Székelykapu, mint az erdélyi magyarság kiemelkedő értékének a Hungarikumok közé emelését.

Péter Ferenc
elnök

Kelt Marosvásárhely, 2022. január 6.

**ROMÁNIAI MAGYAR DEMOKRATA SZÖVETSÉG
HÁROMSZÉKI TERÜLETI SZERVEZET**

RO-520009, Sepsiszentgyörgy
Martinovics Ignác utca 2. szám
Tel/Fax: +40/0267-352552, 0267-314839
E-mail: haromszek@rmdsz.ro

Ikt. sz. 4/06.01.2022

TÁMOGATÓ LEVÉL

Alulírott, TAMÁS Sándor, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Háromszéki Területi Szervezetének elnöke, a Kovászna megyei önkormányzat elnöke, támogatom a *Székelykapu*, mint az erdélyi magyarság kiemelkedő értékének a Hungarikumok közé emelését.

Tamás Sándor

elnök

RMDSZ Háromszéki Területi Szervezet

Kelt Sepsiszentgyörgyön, 2022. január 6.

Támogató levél

Ikt .szám 60/ 26.04.2023

Alulírott BORBOLY CSABA, Hargita Megye Tanácsának elnöke, rendkívül fontosnak tartom székelykapuink minél szélesebb körben történő megismertetését és megszerettetését, hogy ezáltal is hozzájárulhassunk ezen kulturális örökségünk megőrzéséhez.

Személyes elköteleződésemm a kapuk mentésében 2008-ra nyúlik vissza amikor találkoztam a néhai Kovács Piroska nénivel, akkor nyugalmazott pedagógusként, és közösen léptünk fel értékes kapuink védelmében. Székelykapus programunk Erdély szinten egyedi népi örökségvédelmi program, ami 2015 óta sajnos csak a Magyar Kormány támogatásával tud működni.

Kovács Piroska nénivel való ismeretségünk hozadéka, hogy a mi javaslatunkra 2012-ben az Europa Nostra a legrangosabb európai örökségvédelmi díjjal tüntette ki Piroska nénit kapumentő tevékenységéért.

Közös tevékenységünkről ízelítőt az alábbi honlapokon találnak:

<https://www.szekelykapuk.ro/>

<https://epitettorokseg.ro/szekelykapuk-program/>

Piroska néni leveléből idézve "... a pusztulásra ítélt kapuk megmentésén túl, programunk nevelő értéke is figyelemre méltó. Egyre nagyobb a népszerűsége. Általa széles körben tudatosult az értékmegőrzés fontossága. A kaputulajdonosok figyelmét felkeltette, érdeklődnek, számítanak a támogatásra, partnernek tekintenek a megőrzésben. A legtöbb esetben a tulajdonosnak maga erejéből nincs bátorsága hozzáfogni öreg kapuja feljavításához...." – ehhez kellünk mi, a mi közös "tehetségünk".

Olyan időket élünk amikor akarva – akaratlanul a fontossági sorrend újragondolására, megerősítésére kényszerítenek minket a körülmények, mikor levédve külső határainkat, belső tartóoszlopunk felé kell irányítsuk figyelmünket.

Rólunk székelyekről azt tartják, hogy mindig is értékvédő és értékörökítő nemzet voltunk. Erről árulkodnak ezek a faragott és festett kapuink is, melyek építészeti és népművészeti

értékük mellett, vallási üzenethordozók. Legsajátosabb eleme az emberi sorsot, megújulást, a világmindenséget jelképező Életfa vagy más néven az Istenfa.

Huszka József rajztanár, néprajkutató, a magyar és a székely mintakincs eltökélt kutatója, az 1880-as és 1890-es években rögzített kapuink Istenfáival kapcsolatban úgy fogalmaz, hogy “.... a székelyeknél kellett lenni vallási jelentőségnek is, ami úgy látszik a családi tűzhely szentségével függött össze; azt a szent fának máig tartó szívós élete igazolni látszik. Úgy átment a nép vérébe, hogy még ma sem tud portát elképzelni az istenfa nélkül, melynek régi, a családi tűzhelyvédő jelentősége nagyideje kiveszett már a köztudatból. “

Örömmel tudatom, hogy Népiskoláink köreiben a ami napig tanítják az Életfa faragását a kapukra és mestereink előszeretettel bele is vésik az oszlopokba.

Piroska néni utolsó szavai a Székelyszentléleki tájház kapujának felújítása alkalmával, amikor átadta lelkét a teremtőjének, köteleznek engem és azokat is akik rajtam kívül hallották szavait miszerint “felelősek vagyunk” ezekért a mives – faragott és festett kapukért, ezért szilárd meggyőződéssel támogatom Székelykapuink felvételét a Hungarikumok Gyűjteményébe.

Tisztelettel

Borboly Csaba

Borboly Csaba.

Kelt: Csíkszereda, 2023. április 26.

III/2 MELLÉKLET

A Htv. 1. § (1) bekezdés j) pontjának való megfelelést valószínűsítő dokumentumok, támogató és ajánló levelek

Szakmai ajánlás

Alulírott dr. **Furu Árpád** a BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Intézetének meghívott tanára, az MTA köztestületének külső tagja szakmai ajánlással támogatom Kovászna Megyei Értéktár Bizottság által kezdeményezett, a Székely Nemzeti Múzeum által felterjesztett székelykapuk tárgyában megírt dokumentációt.

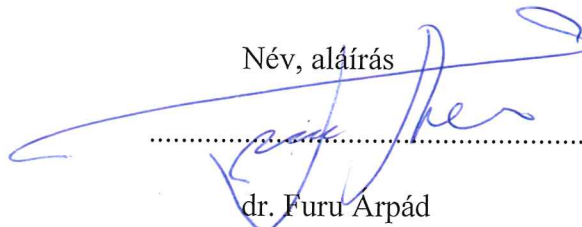
A néprajzkutatók által a XIX-XX. század fordulóján székelykapunak elnevezett kaputípus, azaz a galambbúgos kötött nagykapuk faragással, felirattal díszített Székelyföldön elterjedt lokális változata funkcionális és esztétikai értékén túl a XX. század során a helyi közösség identitásának kifejezője, majd az ezredfordulón a magyar közösség egyik meghatározó nemzeti szimbólumává vált. A szakma a XIX. század végétől megkülönböztetett érdeklődéssel figyelte az ú.n. székelykapuk örökségét, ennek szerkezeti esztétikai jellemzőit, területi altípusait, majd a kapukhoz kapcsolódó szellemi örökségi jelentéstartalom változásait, és ennek szélesebb, össznemzeti vonatkozásait. A székelykapuk XVIII-XX. századi darabjai a térség építészeti örökségének kiemelkedő és védendő darabjai, a székelykapu faragásának ma is elő gyakorlata, valamint a kapuállításnak közösség-összetartó és közösségépítő ereje egyértelművé teszi, hogy a jelenség az össznemzeti magyar kultúra hangsúlyos része.

A székelykapu jelenség tárgyi és szellemi örökségének hungarikummá nyilvánítása kétségtelenül erősíti majd e nemzeti érték tovább élését, és segíti a még létező székelykapu örökség megőrzését, helyreállítását.

Javasolom, hogy a székelykapu örökség a nemzeti értékek között megőrzésre kerüljön, **ezért a Magyar Értéktárba való felvételét támogatom.**

Kelt: Kolozsvár, 2022. január 12.

Név, aláírás

dr. Furu Árpád

III/3.

MELLÉKLET

A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

NYILATKOZAT

Alulírott Szőcsné dr. Gazda Enikő néprajzkutató, főmuzeológus, a Székely Nemzeti Múzeum munkatársa, hozzájárulásomat adom, hogy azokat a saját készítésű fényképeimet, melyeket a „*Székelykapu*” Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvétele érdekében a felterjesztéséhez csatoltunk, az Értéktár munkaközössége a saját nevem feltüntetésével bármely értéktári reklámanyagban felhasználhassa.

Sepsiszentgyörgy,

2022. január 6.

Szőcsné dr. Gazda Enikő

III/3.

MELLÉKLET

A javaslatához csatolt saját készítésű fényképek és filmek felhasználására vonatkozó hozzájáruló nyilatkozat

NYILATKOZAT

Alulírott Süveg Éva, szakfelügyelő, Hargita Megye Tanácsa Főépítészeti hivatalának munkatársa hozzájárulásomat adom a „*Székykapu*” Hungarikumok Gyűjteményébe történő felvételi javaslatához csatolt saját készítésű fényképeimet a nevem feltüntetésével az Értéktár munkaközössége bármely értéktári reklámanyagban felhasználhass.

Csíkszereda,
2022. január 6.

Süveg Éva